4. Пичета, В. Исторические судьбы Западной Украины и Западной Белоруссии / В. Пичета. — М.: Моск. рабочий, 1939. — 40 с.

5. Пичета, В. И. Белорусский язык как фактор национально-культурный / В. И. Пичета. — Минск: Навука і тэхніка, 1991. — 31 с.: портр.

6. Пічэта, У. І. Пытанне аб вышэйшай школе на Беларусі ў мінулым / У. І. Пічэта. — Мінск: Навука і тэхніка, 1991. — 48 с.

7. Яновский, О. А. События 1905—1907 гг. в научных интересах первых историков Белорусского государственного университета / О. А. Яновский // Первая российская революция 1905—1907 гг.: к 110-летию начала революционных событий: сб. ст. Междунар. науч. круглого стола, 25 ноября 2015 г., Минск / БГУ, Исторический фак., Каф. истории России; редкол.: О. А. Яновский, В. В. Сергеенкова. — Минск: БГУ, 2015. — С. 6—20.

Макарэвіч Віталь Сяргеевіч

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (Мінск, Беларусь)

ШТРЫХІ ДА ПАЛІТЫЧНАЙ БІЯГРАФІІ ЯЗЭПА ЛЁСІКА

У гісторыі станаўлення беларускай дзяржаўнасці ў пачатку XX ст. адно з найбольш значных месцаў належыць выдатнай асобе — дэлегату I Усебеларускага з’езда, старшыні Прэзідыўму Рады Беларускай Народнай Рэспублікі, старшыні Выканаўчага камітэта Цэнтральнай рады беларускіх арганізацый, рэдактару газеты «Вольная Беларусь» Язэпу Лёсіку. Акрамя значнай ролі, якую Язэп Лёсік адыграў у палітычных працэсах бурлівых гадоў станаўлення беларускай дзяржаўнасці, яго асоба непасрэдным чынам звязана і са станаўленнем у міжваеннае дваццаціголдзе беларускага мовазнаства, гадамі навуковага сталення Інбелкульта, у якім вучоны быў членам Тэрміналагічнай камісіі, дырэктарам Інстытута навуковай мовы, Беларускім дзяржаўным універсітэтам, дзе ён выкладаў. Немалыя заслугі вучонага, які ў 1928 г. быў абраны акадэмікам, таксама і перад беларускай публіцыстыкай і літаратурай.

Асобе Язэпа Лёсіка прысвечана некалькі публікацый, але ў іх не ўсе факты фіяграфіі гэтай выбітнай асобы знайшлі сваё адлюстраванне. [3—9].

Язэп Юр’евіч Лёсік нарадзіўся ў сялянскай сям’і 6 (18) лістапада 1883 г. у вёсцы Мікалаеўшчына Мінскага павета. Зараз гэта Стаўбцоўскі раён Мінскай вобласці. Бацькі Язэпа былі арандатарамі на землях князёў Радзівілаў. У сям’і было дзесяць дзяцей. Язэп быў апошнім, сёмым хлопчыкам у сям’і.

Пачатковую адукацыю Язэп атрымаў у Мікалаеўскай сельскай школе. Асновы навукі для будучай прафесійнай падрыхтоўкі Язэп Юр’евіч пачаў атрымліваць у Маладзечанскай настаўніцкай семінарыі (1898—1899 гг.), аднак з трэцяга класа быў адлічаны з-за ўдзелу ў пратэсце супраць набажэнства па забітым 14 лютага 1901 г. міністру народнай асветы Мікалаі Багалепаву. Навучанне ўдалося прадоўжыць толькі за межамі Беларусі. Язэп Юр’евіч паступіў у Глухаўскі настаўніцкі інстытут, але не змог скончыць навукі з-за прызыву ў салдаты. Пасля Язэпу Юр’евічу ўдалося усё ж вытрымаць экзамен на званне настаўніка і пачаць прафесійную кар’еру спачатку выкладчыкам рускай мовы ў Бабруйскай школе садаводства, а пасля ў земскай школе мястэчка Грамеч Ноўгарад-Северскага павета Чарнігаўскай губерні. За ўдзел у рэвалюцыйных выступленнях у 1905 г. быў арыштаваны і знаходзіўся ў Ноўгарад-Северскім

астрогу. У 1907 г. пасля перавозкі на суд у астрог г. Старадуб будучаму акадэмікаму удалося ўцякчы. Пэўны час хаваўся ад уладаў у сваякоў і знаёмых у Стоўбцах, Пецярбургу, на станцыі Краснаўка недалёка ад г. Луганск на Украіне. У 1911 г. прыехаў у Ноўгарад-Северскі да брата Антона, дзе быў зноў арыштаваны і асуджаны на бестэрміновае пасяленне ў Сібіры.

Пакаранне адбываў у гарадах Кірэнск і Бадайбо Іркуцкай губерні. Там пазнаёміўся і пасябрваў з беларускім пісьменнікам, будучым грамадскім і палітычным дзеячас А. Гаруном (А. Прушынскім), які таксама адбываў пакаранне.

У 1912 г. прыяцелі разам уладкаваліся на працу на Мельнічным выселку недалёка ад Кірэнска. Увесь гэты час Язэп Лёсік працягваў падтрымліваць сувязь з газетай «Наша Ніва», якая была цэнтрам беларускага адраджэння, пачаў займацца літаратурнай дзейнасцю. Дэбютаваў таксама як празаік. Першая работа Лёсіка — адаптаваны пераклад старой грэчаскай казкі «Гкеркулес і селянін» пабачыла свет у газеце «Наша ніва» у 1912 г. У гэты ж час у газеце пачалі друкавацца яго зацемкі і карэспандэнцыя, а ў канцы 1912 г. было апублікавана апавяданне «Ня ўсе ж разам, ягамосьці!» і публіцыстычныя зацемкі «Пра лёс беларускага народа і яго мовы». У далейшым Я. Лёсік найболей праявіў сябе ў якасці публіцыста, хаця яго талент ад нараджэння і разуменне задач беларускай асветы і нацыянальнага адраджэня праявіліся ў розных напрамках творчасці — і ў эксперыментах з вершамі, і ў больш характэрных для яго празаічных жанрах. Ён многа займаўся самадукацыяй. Знаходзіў час і для вучэбна-асветнай дзейнасці — у адной з вёсак Язэп Юр’евіч арганізаваў тайную школу, але паліцыя хутка адрэагавала і школу закрылі.

На Радзіму Язэп Юр’евіч змог вярнуцца толькі пасля лютаўскай рэвалюцыі 1917 г. Адразу пасля вяртання ён актыўна уключаецца ў віхур грамадска-палітычнага жыцця.

З красавіка 1917 г. ён становіцца адным з членаў мінскай секцыі Беларускай сацыялістычнай грамады, адным з лідараў партыі, уваходзіць у склад Беларускага нацыянальнага камітэта, рэдагуе яго газету «Вольная Беларусь» (1917—1918 гг.). На з’ездзе беларускіх партый і арганізацый быў абраны ў склад Выканаўчага камітэта Цэнтральнай рады беларускіх арганізацый, увайшоў у склад Вялікай беларускай рады, быў дэлегатам І Усебеларускага з’езда. Публічна выступіў з асужденнем разгона съезда большевиками.

Да гэтых звестак можна таксама дадаць, што 15 ліпеня 1917 г. ён, сярод 26 іншых прадстаўнікоў сацыялістычных партый нацыянальных меншасцей быў уключаны шостым у спіс на балатаванне ў гласныя Мінскай гарадской думы. І быў абраны гласным. Вядома, што гэтыя функцыі ён выконваў да 22 лістапада 1917 г., калі ўжо ішла падрыхтоўка да Усебеларускага з’езда. Што цікава, у спісах, дзе дарэчы пад другім нумарам ішоў таксама Аркадзь Смоліч, ён запісваецца як рэдактар газеты «Вольная Беларусь», падаў адрас пражывання — вул. Мала-Георгіеўская, д. 12. Партыйная прыналежнасць была адзначана як — член мінскага аддзела БСГ. Ёсць сярод архіўных дакументаў і заява з просьба аб звальненні ад абавязкаў гласнага, якая датуецца 22-м лістапада 1917 г. Заява напісана почыркам іншай асобы, і толькі подпіс і дата зрбленыя рукой Я. Лёсіка. Яшчэ адна цікавая акалічнасць — і ў дакументах, і ў подпісе Язэп Лёсік падаваў сваё імя і імя па-бацьку не як Язэп Юр’евіч, а як Іосіф Ягоравіч. [10, арк. 36—36 адв, 42; 11, арк. 9]

Пасля канчатковага усталявання ў 1920-м годзе ўлады бальшавікоў у Мінску, Я. Лёсік, у адрозненне ад многіх іншых ключавых фігур Найвышэйшай Рады БНР, якія накіраваліся ў эміграцыю, прыняў рашэнне застацца ў Мінску. Без сумнення на далейшы лёс Лёсіка значную ролю аказаў таксама Усевалад Ігнатоўскі. Менавіта дзякуючы яго падтрымцы Лёсік змог працаўладкавацца ў 1920-м. У лістападзе ён піша заяву на залічэнне яго на пасаду ў культурна-асветніцкі аддзел Народнага камісарыята земляробства ССРБ. На заяве свой подпіс чырвоным алоўкам з рашэннем залічыць яго адразу на пасаду намесніка начальніка ўпраўляючага аддзелам, паставіў уплывовы тады Усевалад Ігнатоўскі — тагачасны наркам земляробства. Язэп Лёсік быў таксама там лектарам беларускай мовы. [1, 2] Не малую відаць ролю ў далейшым лёсе Язэпа Лёсіка, які становіцца таксама членам Тэрміналагічнай камісіі пры Наркамаце асветы БССР, таксама адыграў Ігнатоўскі, які з 1921 г. заняў пасаду наркама асветы БССР.

Бібліяграфічны спіс

1. Выписки из протоколов допросов, показаний Прищепова, Ластовского, Некрашевича, Цвикевича, Тарашкевича, Красковского. Лёсика, Езовитова, Прокулевича (копии документов из КГБ при СМ БССР по акту от 28.07.1961 г.) // Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). — Ф. 250. — Воп.6. — Спр. 135.
2. Дело Лёсика Иосифа Юрьевича // НАРБ. — Ф.48. — Воп.8. — Спр. 312.
3. Гарэцкі, М. Лёсік Язэп / Гарэцкі М. // Гісторыя беларускае літаратуры. — Вільня, 1920.
4. Багдановіч, І. «Гэтага слаўнага пісьменніка чакаець яшчэ слаўнейшая будучыня» / І. Багдановіч, А. Жынкін // За передовую науку. — 1990. — 4 мая.
5. Мяснікоў, А. «Жывіце без мяне...» / А. Мяснікоў // Полымя. — 1992. — № 1.
6. Мяснікоў, А. Нацдэмы. Лёс і трагедыя Фабіяна Шантыра, Усевалада Ігнатоўскага і Язэпа Лёсіка / А. Мяснікоў. — Мінск, 1993.
7. Беларускія пісьменнікі: Біябібліяграфічны слоўнік. Т. 4. Мінск, 1994.
8. Лёсік, А. З жыцця Язэпа Лёсіка / А. Лёсік // На суд гісторыі. — Мінск. — 1994. — С. 144—159.
9. Хвіланчук, Ю. Навуковая дзейнасць Я. Лёсіка ў перыяд станаўлення нацыянальнага мовазнаўства // Роднае слова. — 2014. — № 14. — С. 41—43.
10. НАРБ. — Ф. 24. — Воп.1. — Спр. 3666. — Арк. 36—36 адв, 42.
11. НАРБ. — Ф. 24. — Воп.1. — Спр. 3669. — Арк. 9.

Малиновская Эмма Леонидовна

Музей истории Белорусского государственного университета (Минск, Беларусь)

С. Я. ВОЛЬФСОН — ОСНОВОПОЛОЖНИК ФИЛОСОФСКОЙ НАУКИ В БЕЛАРУСИ

Октябрьская революция 1917 г. кардинальным образом повлияла на развитие философской мысли в России. Значительная часть ученых, представляющих религиозно-философские направления, по политическим убеждениям была вынуждена уехать за границу, где продолжила разработку идей всеединства, персонализма и др. В советском же государстве признание получило материалистическое марксистское мировоззрение. Философия